
**نظام حقوق و تعهدات مالی زوجین در فقه امامیه و حقوق ایران و
قوانین کشور سوئیس**

www.ketab.ir

**حوریه خدایی
(استاد حوزه و دانشگاه)**

نام کتاب: نظام حقوق و تعهدات مالی زوجین

مؤلف: حوریه خدایی

ناشر: دانشگاه تهران

مدیریت انتشارات: روح الله گلستانی

مدیر داخلی انتشارات: محمد صدرا گلستانی

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۱

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۶-۲۲۰-۶

مرکز پخش : نشانی: تهران، میدان بهارستان، خیابان مجاهدین اسلام، جنب روزنامه جمهوری، پ ۳۱۱

تلفن: ۰۹۱۲۱۳۸۳۷۱۸ - ۰۲۱-۳۶۸۳۱۵۲۵

www.ketab.ir

سرشناسه : خدایی، حوریه، ۱۳۹۳

عنوان و نام بنیادآور : نظام حقوق و تعهدات مالی زوجین در فقه امامیه و حقوق ایران و قوانین کشور سوئیس / حوریه خدایی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۴۰۱، ۲۰۷ص.

مشخصات نشر : ۲۰۷ص.

مشخصات ظاهری : 978-622-316-220-6

شابک : فیبا

وضعیت فهرست نویسی : کتابنامه:ص: [۱۹۳]-۲۰۷

یادداشت : زن و شوهر -- ایران

موضوع : Husband and wife -- Iran

زن و شوهر -- سوئیس

Husband and wife -- Switzerland

اموال زوجین -- ایران

Marital property -- Iran

زناشویی (فقه) -- ایران

Marriage (Islamic law) -- Iran

اموال زوجین -- سوئیس

Marital property -- Switzerland

اموال زوجین (فقه)

Marital property (Islamic law)

مهر (حقوق مدنی) -- ایران

Bride price -- Iran

نقعه -- ایران

Support (Domestic relations) -- Iran

حقوق تطبیقی

Comparative law

KM4540 :

۳۴۶/۵۵۰۱۵ :

ARVAV15 :

فیبا :

ردیف کنگره

ردیف دبیوی

شماره کتابشناسی ملی

اطلاعات رکورد کتابشناسی

فهرست مطالب

۱۳.....	پیشگفتار
۱۵.....	مقدمه
۱۷.....	تعریف واژه‌های کلیدی
۱۹.....	فصل اول: تبیین ماهیت عقد نکاح
۲۰.....	تعریف عقد نکاح
۲۰.....	مفهوم عقد
۲۱.....	مفهوم نکاح
۲۲.....	کیفیت عقد نکاح
۲۵.....	کارکردهای نکاح
۲۷.....	عقد نکاح، عقد معاوضی یا غیر معاوضی
۲۹.....	آثار انعقاد عقد نکاح
۲۹.....	آثار غیر مالی عقد نکاح
۳۰.....	حق تعیین مسکن مشترک
۳۰.....	تحلیل تابعیت زوج بر زوجه و عدم استقلال زوجه برای خروج از کشور
۳۲.....	حق منع اشتغال زوجه
۳۳.....	امکان استفاده یک جانبه نام خانوادگی زوج از جانب زوجه
۳۵.....	آثار مالی عقد نکاح
۳۵.....	ماهیت حقوقی عقد نکاح و تعیین جایگاه قواعد حاکم بر آن
۳۶.....	ماهیت حقوقی عقد نکاح
۳۶.....	اقسام شروط و تعهدات فرعی
۳۹.....	تأثیر شرط در نکاح
۴۰.....	اقسام شروط صحیح در نکاح
۴۱.....	قواعد عام حاکم بر عقد نکاح
۴۲.....	قاعده شروط
۴۲.....	شرط خیار فسخ
۴۳.....	قاعده لاضرر
۴۳.....	مفاد قاعده لاضرر

۴۴.....	مستندات قاعده لا ضرر.....
۴۶.....	قاعده نفی عسر و حرج.....
۴۷.....	دیدگاه فقهاء در قاعده نفی عسر و حرج.....
۴۷.....	ملاک تعیین مصداق عسر و حرج.....
۴۷.....	قاعده غرور.....
۴۸.....	قاعده الزام.....
۴۹.....	قاعده ولایت حاکم بر ممتنع.....
۵۰.....	تعیین مقتضای عقد نکاح.....
۵۰.....	مقتضای ذات عقد نکاح.....
۵۱.....	مقتضای اطلاق عقد نکاح.....
۵۲.....	شروط مندرج در عقد نکاح به مقتضای اطلاق عقد نکاح.....
۵۵.....	فصل دوم: تعهدات مالی متقابل ناشی از نکاح در فقه و حقوق ایران و کشور سوئیس
۵۶.....	انواع حقوق مالی زوجین در عقد نکاح.....
۵۶.....	حمایت‌های مالی از زوجه غیر مشروط بر انحلال نکاح.....
۵۶.....	مهر.....
۵۶.....	مهر در لغت.....
۵۶.....	مهر در اصطلاح.....
۵۷.....	میانی مهر.....
۵۸.....	انواع مهر.....
۵۸.....	کیفیت پرداخت مهر.....
۵۹.....	ویژگی‌های مهر.....
۶۰.....	رابطه زوجیت و مهر.....
۶۰.....	مالکیت زوجه بر مهر.....
۶۰.....	لزوم تسلیم مهر.....
۶۱.....	قدرت بر تسلیم مهر.....
۶۲.....	نکاح بدون مهر.....
۶۳.....	مقدار مهر.....
۶۳.....	مطالبه مهر.....
۶۳.....	ماهیت مهر عندالمطالبه.....

۶۴	ماهیت مهر عندالاستطاعه
۶۶	ضمانت اجرای مهر
۶۶	تعدیل مهر
۶۷	اثر انحلال نکاح بر مهر
۶۷	اثر طلاق بر مهر
۶۸	اثر فسخ نکاح بر مهر
۶۸	اثر فوت زوج بر مهر
۶۹	اثر انحلال نکاح بر مهر مفوض
۶۹	مهر در نکاح منقطع
۶۹	رابطه حق حبس و مهر
۶۹	مفهوم حق حبس
۷۰	اصطلاح فقهی - حقوقی حق حبس
۷۰	شروط اعمال حق حبس
۷۱	موجبات سقوط حق حبس
۷۱	مهر در حقوق کشور سوئیس
۷۲	نفقه
۷۲	نفقه در لغت
۷۳	نفقه در اصطلاح
۷۴	مبانی فقهی، حقوقی و عرفی نفقه
۷۵	میزان نفقه
۷۵	شرایط وجوب نفقه
۷۶	ویژگی‌های نفقه
۷۷	اسباب نفقه
۷۷	نفقه زن در دوران عقد
۷۸	نفقه در نکاح منقطع
۷۹	نفقه در انحلال نکاح
۷۹	ضمانت اجرای نفقه
۸۰	ارتباط نشوز و نفقه
۸۱	مصادیق نفقه زوجه

۸۲.....	تامین مسکن و سکونت در منزل مشترک
۸۲.....	مفهوم مسکن
۸۲.....	مفهوم سکونت
۸۲.....	ماهیت حقوقی سکونت زوجین در منزل مشترک
۸۳.....	مبانی فقهی - حقوقی سکونت زوجین در منزل مشترک
۸۳.....	سکونت زوجین در منزل مشترک پس از انحلال نکاح
۸۵.....	شرایط سکونت در منزل مشترک
۸۶.....	ضمانت اجرای سکونت در منزل مشترک
۸۷.....	تمهید اتفاق در حقوق سوئیس
۸۹.....	نفقه در انحلال نکاح در حقوق سوئیس
۸۹.....	طلاق در حقوق سوئیس
۹۲.....	ابطال و لغو نکاح
۹۳.....	فسخ نکاح
۹۳.....	جایگزینی زندگی زناشویی دیگر
۹۳.....	نفقه در صورت فوت یکی از همسران
۹۳.....	اجرت المثل کارهای زوجه در منزل
۹۴.....	مفهوم اجرت المثل
۹۵.....	جایگاه فقهی - حقوقی اجرت المثل زوجه
۹۶.....	شرایط استحقاق اجرت المثل زوجه
۹۷.....	زمان و نحوه محاسبه اجرت المثل زوجه
۹۸.....	مطالبه درآمدهای هزینه شده در خانه شوهر
۹۸.....	نهاد اجرت المثل در حقوق سوئیس
۹۹.....	اجرت حمل
۹۹.....	مفهوم حمل
۹۹.....	اخذ اجرت حمل
۱۰۱.....	اجرت رضاع
۱۰۱.....	مفهوم رضاع
۱۰۱.....	اخذ اجرت بر رضاع
۱۰۲.....	اثاثیه منزل

مفهوم اثاثیه منزل	۱۰۲
اختلاف زوجین در مالکیت اثاثیه مشترک منزل	۱۰۲
مالکیت اثاثیه منزل در قوانین سوئیس	۱۰۵
جهیزیه	۱۰۵
مفهوم جهیزیه	۱۰۵
مسئولیت زوجه نسبت به جهیزیه	۱۰۵
مسئولیت زوج نسبت به جهیزیه	۱۰۶
مالکیت جهیزیه	۱۰۶
حمایتهای مالی از زوجه مشروط به انحلال نکاح	۱۰۶
ارث	۱۰۶
مفهوم ارث	۱۰۶
موجبات ارث	۱۰۷
سهم ارث زوجین	۱۰۸
اموال موضوع ارث زوجین	۱۰۹
عدم محرومیت ارث بری زوجه از اموال غیر منقول	۱۰۹
راهکارهای قطعی تملک دارایی زوج توسط زوجه از اموال غیر منقول	۱۱۰
ارث زوجه از حق خیار	۱۱۱
شرایط تحقق ارث میان زوجین	۱۱۱
ارث بری در نکاح منقطع	۱۱۲
ارث بری زوجین در طلاق رجعی	۱۱۳
ارث زوجین از دیه	۱۱۳
صور عدم توارث زوجین در نکاح دائم	۱۱۴
ارث بری همسران در حقوق سوئیس	۱۱۴
نحله	۱۱۵
مفهوم لغوی نحله	۱۱۵
مفهوم اصطلاحی نحله	۱۱۶
شرایط مطالبه نحله	۱۱۶
تفاوت نحله و اجرت‌المثل	۱۱۷
اجرت حضانت	۱۱۷

۱۱۸	مفهوم حضانت
۱۱۹	ماهیت حضانت
۱۲۰	اشخاص مسئول در حضانت
۱۲۰	تعیین حاضن در حالات مختلف زندگی
۱۲۳	اعراض و خودداری از حضانت طفل
۱۲۳	موانع حضانت یا موارد سلب حضانت
۱۲۶	اخذ اجرت بر حضانت
۱۲۹	حضانت در حقوق کشور سوئیس
۱۳۱	تخصیص اموال زوج
۱۳۲	ماهیت حقوقی تخصیص اموال زوج
۱۳۲	شرایط اعمال تخصیص اموال زوج
۱۳۳	میانی شرط تخصیص اموال زوج
۱۳۴	ارتباط شرط تخصیص اموال زوج با اجرت المثل
۱۳۴	استیفای شرط انتقال یا نصف دارایی زوج
۱۳۴	ضمانت اجرای شرط تخصیص اموال
۱۳۵	تفاوت اشتراک اموال در حقوق ایران و سوئیس
۱۳۵	استرداد هدایا
۱۳۵	استرداد هدایای دوره عقد یا زندگی مشترک
۱۳۶	استرداد هدایای دوره نامزدی - قبل از عقد -
۱۳۷	بازنشستگی
۱۳۷	استحقاق زوجه نسبت به مستمری بازنشستگی در حقوق ایران
۱۳۸	شرایط بهره مندی زوجه متوفی از مستمری بازنشستگی
۱۳۸	مقرری بازنشستگی در حقوق کشور سوئیس
۱۴۱	فصل سوم: میانی نظام مالکیت اموال زوجین
۱۴۲	نظام‌های مالکیت اموال زوجین
۱۴۲	مفهوم نظام مالکیت اموال
۱۴۲	انواع نظام‌های حاکم بر روابط مالی زوجین
۱۴۲	نظام مالی قراردادی
۱۴۴	نظام مالی قانونی

۱۴۵	انواع نظام مالی قانونی
۱۴۵	نظام مالی اشتراک زوجین در اموال
۱۴۷	نظام مالی استقلال زوجین
۱۴۹	نظام تسلط مرد بر دارایی زن
۱۵۰	نظام پیوستگی و ارتباط حقوق مالی زوجین
۱۵۱	عملکرد نظام پیوستگی و ارتباط حقوق مالی زوجین
۱۵۱	مبانی حقوقی پیوستگی و ارتباط حقوق مالی زوجین
۱۵۲	اصول حاکم در نظام پیوستگی و ارتباط حقوق مالی زوجین
۱۵۲	اصل تسلیط
۱۵۳	اصل مساوات
۱۵۴	رابطه الگوهای حقوقی اداره خانواده با نظام حاکم بر روابط مالی زوجین
۱۵۴	الگوی ریاستی اداره خانواده
۱۵۵	الگوی مشارکتی اداره خانواده
۱۵۵	الگوی مختلط اداره خانواده
۱۵۵	الگوی اداره خانواده در نظام حقوقی ایران
۱۵۷	الگوی اداره خانواده در نظام حقوقی سوئیس
۱۵۹	فصل چهارم: پیوستگی حقوق مالی زوجین و موقعیت تعادل، تساوی یا رجحان
۱۶۰	تعادل، تساوی یا رجحان در حقوق مالی زوجین
۱۶۰	نظریه سنت گرایان و رجحان مرد
۱۶۱	نظریه برابری و تساوی حقوق مالی زوجین
۱۶۳	نظریه تشابه گرایان در حقوق مالی زوجین
۱۶۴	دیدگاه فنیسم و حقوق مالی زوجین
۱۶۶	نظریه عدالت در حقوق مالی زوجین
۱۶۷	عدالت و عدم رجحان زن یا مرد در حقوق
۱۶۸	اصول و قواعد حقوقی ناظر بر حفظ تعادل در روابط زوجین
۱۶۸	اصل کرامت انسان
۱۶۸	اصل تناسب حق و مسئولیت
۱۷۰	اصل انصاف
۱۷۱	اصل لاجرح

پیشگفتار

هرگاه عقدی به طور صحیح واقع شود، تعهداتی معین را برای طرفین آن به بار می‌آورد. عقد نکاح جزء اسبابی است که ضمن ایجاد حق، وظایف و تعهداتی بین زن و مرد ایجاد می‌کند که از آن به «آثار نکاح» تعبیر می‌شود. یکی از آثار آن ایجاد حقوق و تعهدات مالی است.

در تنظیم حقوق و تکالیف مالی زن و شوهر نسبت به یکدیگر نظام اشتراک مالی، افتراق یا استقلال مالی در نظام‌های حقوقی مختلف پیش بینی شده است. رژیم‌های حاکم بر روابط مالی و نحوه مالکیت خصوصی زوجین برای تعیین تکلیف مجموع دارایی آن‌ها اعم از دارایی قبل از ازدواج، پایان ازدواج و دارایی‌های اکتساب شده در ایام ازدواج می‌باشد. رژیم مالی حاکم بر روابط زوجین یا از طریق استفاده از قانون یا به شیوه توافق زوجین قبل یا بعد از ازدواج هر حقوق مدنی کشورها تعیین می‌شود.

در نظام حقوق اسلام اگرچه استقلال مالی افراد در مالکیت بر دارایی‌های شخصی پذیرفته شده است؛ ولی به سبب عقد نکاح، تکالیفی ایجاد می‌شود که بار مالی در پی دارد. در این نظام حقوقی رابطه ثانویه حاصل از ازدواج با رویکرد برقراری تعادل ایجاد می‌شود. عقد نکاح در رژیم مالکیت اموال، نحوه اداره و تقسیم آن در طی ایام زناشویی، انحلال نکاح و فوت، تغییراتی ایجاد می‌کند که بررسی آن در تمام جهات و کل مجموعه حقوق مالی زوجین، نشان دهنده همبستگی و ارتباط مالی است. نکاح منقطع نیز از این امر مستثنی نیست و با انعقاد آن حقوقی بر عهده زوجین قرار می‌گیرد که آثار مالی دارد مانند حق فسخ به واسطه عیوب زوجین و تاثیر آن بر مهر معین شده.

در مجموعه قوانین حقوقی اسلام تعیین می‌شود که چه اموالی از دارایی‌های اختصاصی زوجین است؟ هر یک از آن‌ها چه حقوقی در اموال دیگری دارد؟ هر کدام چه تعهدات مالی نسبت به دیگری دارند؟ کدامیک از تعهدات دین محسوب می‌گردد و از عین مال قابل پرداخت است؟ دارایی هر یک از زوجین چگونه و بوسیله چه کسی باید اداره شود؟ و نیز چگونگی مالکیت دارایی‌های اکتسابی در ایام زوجیت، حقوق مالی تعیین شده پس از طلاق و چگونگی استیفای آن، ارث و حقوق مالی دیگر زوجه علاوه بر ارث بعد از وفات، معین می‌گردد.

در حقوق ایران به تبع فقه، اصل همبستگی و ارتباط، مبنای روابط مالی زوجین است. همچنین برای بعد از انحلال نکاح با طلاق در شرایط خاص، تنصیف دارایی به صورت شرط ضمن عقد و در انحلال نکاح با فوت ارث و برخی حقوق دیگر پیش بینی شده است. البته برای بهره‌مندی از برخی از حقوق شرایطی قرار

داده شده که تطبیق آن با مبانی فقه دشوار به نظر می‌سازد.

حقوق و تعهدات مذکور در رژیم مالی زوجین در دارا شدن اهلیت غیر قابل تغییر است. مفهوم ماده ۹۵۹ قانون مدنی^۱ مفهیم این معناست که این حقوق قابلیت سلب ندارند؛ لذا قرارداد و شرط ضمن عقد در آن بی تاثیر است اگر چه در برخی موارد در استیفا موثر می‌باشد.

در قانون مدنی کشور سوئیس کلیه حقوق و تعهدات زوجین تابع قرارداد (contrat de mariage) بین زوجین است. این نوع قرارداد زناشویی می‌تواند قبل یا بعد از ازدواج انجام شود و با مقررات مذکور در قانون لازم الاجرا است. طرفین می‌توانند در ازدواج، قراردادی امضاء کنند بعنوان (prenuptial agreement) و بر اساس آن تمام اموالی که بعد از ازدواج کسب شده صرف نظر از اینکه چه کسی اموال را ایجاد کرده است تصیف گردد. در صورت عدم قرارداد، نظام اشتراک اموال بطور مطلق (دارایی فردی، دارایی‌های متعلق به همسران قبل از ازدواج و دارایی‌هایی که در طول ازدواج حاصل شده است) در روابط مالی زوجین حاکم می‌باشد. زن و شوهر نسبت به اموال و دارایی‌های مشترک مالکیت مشاع دارند و هیچکدام اموال اختصاصی ندارند. همچنین در دیون، تامین هزینه زندگی و الزام به انفاق حتی نفقه فرزندان به طور مشترک مسئول هستند و از تعهدات دوجانبه بین زوجین محسوب می‌شود. اداره کلیه اموال به دست مرد است.

در این نوشتار ابتدا به بیان کیفیت عقد نکاح و مجموعه حقوق و تعهدات زوجین از منظر فقه امامیه و قوانین موضوعه ایران و سپس قوانین کشور سوئیس پرداخته می‌شود و در نهایت با بررسی مقایسه‌ای، اشتراک‌ها و امتیازهای تعهدات و حقوق مالی زن و مرد و میزان انعکاس عدالت در منظومه حقوق و تکالیف مالی زوجین در دو سیستم حقوقی ایران و سوئیس ارزیابی خواهد شد.

^۱ - ماده ۹۵۹ قانون مدنی مقرر می‌دارد: هیچکس نمی‌تواند به طور کلی حق تمتع و یا حق اجراء تمام یا قسمتی از حقوق مدنی را از خود سلب کند.